



Marifatparvar Ajdodlarimiz Merosi - Milliy Ta Lim -Tarbiya Asosi

Axmedova Mushtariybonu Mahmudjonovna

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi,
Pedagogika fakulteti

Ilmiy rahbar: Qudratova Shaxnoza Baxtiyor qizi

TAFU o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada marifatparvar ajdodlarimiz merosi - milliy ta lim -tarbiya asosi, madaniyatini shakllantirishning hozirgi holati, shuningdek umumta'lim maktablarida milliy qadriyatlarni tiklash, milliy ta'lim tizimini takomillashtirish va barkamol avlodni vatanparvarlik va Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashga qaratilgan o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash muammosi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: axloq, tarbiya, din, qadriyat, madaniyat, shaxsiy ta'lim, bilim.

Har bir xalq nafaqat boyligi, balki eng avvalo yuksak ma'naviyati, madaniyati bilan ham kuchli. O'zbekistonda istiqlolning dastlabki kunlaridanoq milliy qadriyatlarimizni tiklash, milliy ta'lim tizimini takomillashtirish, barkamol avlodni vatanparvarlik, Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashga katta e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev o'z ma'ruzalaridan birida mamlakatimiz boyliklari haqida to'xtalar ekan: "Bizning kuch-qudratimizning eng muhim manbai bu boyliklardan unumli foydalanishga tayyor, har tomonlama barkamol bo'lib voyaga yetgan yosh avloddir, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni, ularning buyuk ajdodlarining ko'p asrlik ma'naviy merosini, shuningdek, rivojlangan mamlakatlarning intellektual yutuqlari va tajribasini o'zlashtirish lozimdir" [1].



Bugungi kunda Respublikamizda ma'naviy-axloqiy tarbiya muammosi har qachongidan ham keskin. Buning sabablari ko'p. Ularni sanab o'tamiz:

Axloqiy bilimlar bilan qurollantirish ham muhimdir, chunki u o'quvchiga nafaqat zamonaviy jamiyatda o'rnatilgan xulq-atvor normalari haqida ma'lumot beradi, balki me'yorlarni buzish yoki berilgan xatti-harakatlarning uning atrofidagi odamlar uchun oqibatlarini haqida ham tushuncha beradi;

jamiyatimiz nafaqat bilim, balki mukammal shaxsiy fazilatlariga ega bo'lgan yuksak ma'rifatli, yuksak ma'naviyatli insonlarni tayyorlashi kerak;

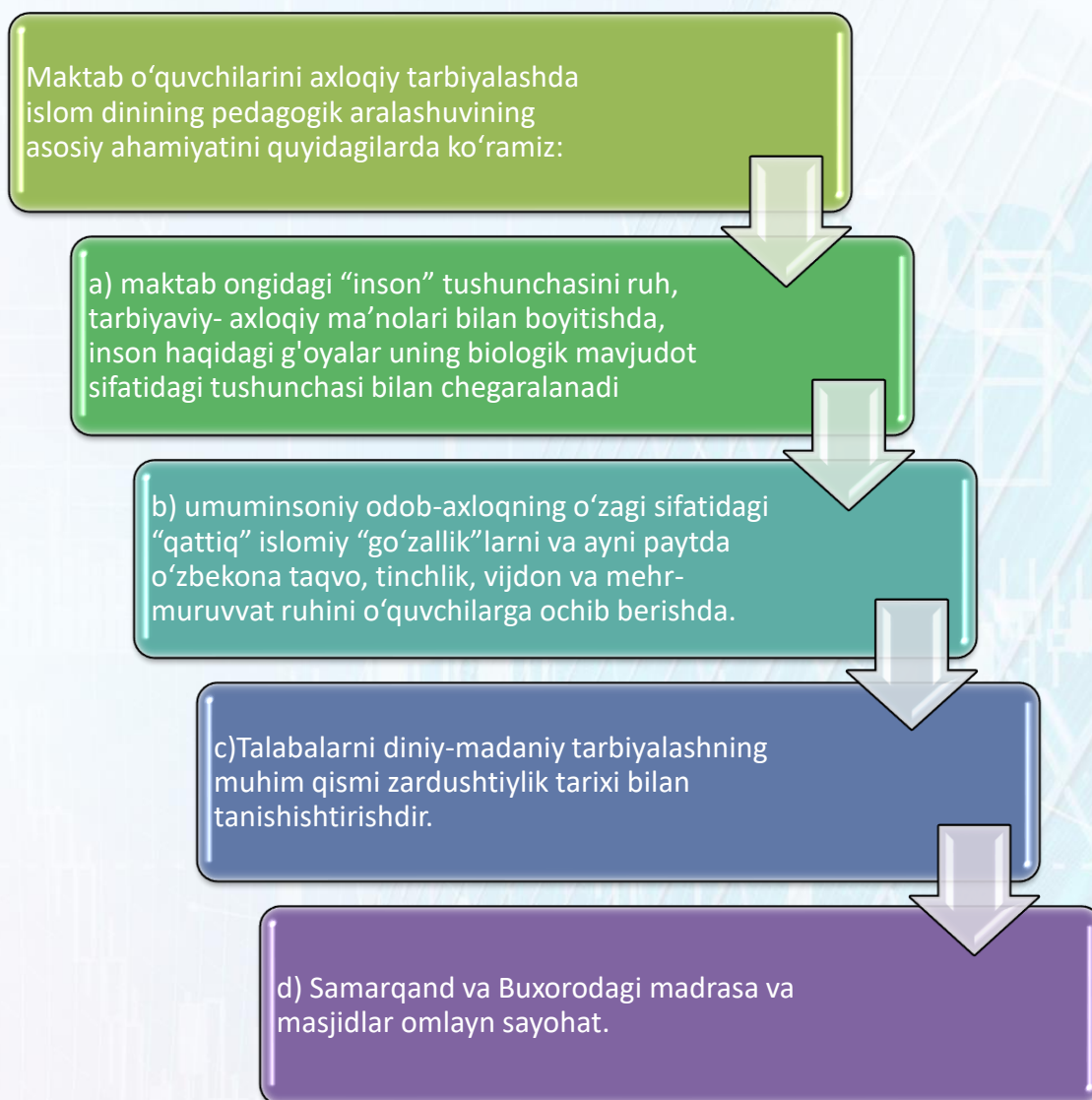
zamonaviy dunyoda maktab o'quvchisi unga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatadigan ko'plab turli manbalar bilan o'ralgan holda yashaydi va rivojlanadi;

ta'limning o'zi ma'naviy-axloqiy tarbiyaning yuqori darajasini kafolatlamaydi, chunki tarbiya - bu shaxsda muayyan shaxsiy va ijtimoiy fazilatlarini shakllantirish maqsadida unga tizimli, maqsadli, muvofiqlashtirilgan pedagogik ta'sir ko'rsatishdir.

O'quvchilarda faol hayotiy pozitsiyani, jamoat burchiga ongli munosabatni, so'z va ishning birligini, axloqiy me'yorlardan chetga chiqishga toqat qilmaslikni shakllantirish muhim pedagogik vazifadir. O'qituvchilarimiz o'zbek xalqining butun boy merosini puxta o'rganadilar. Aslimizga qaytish, jahon madaniyati yutuqlariga ulkan hissa qo'shgan buyuk ajdodlarimizning madaniy-ma'naviy merosining teranligi va buyukligini anglash, har bir avlodda o'z o'tmishiga, ezgu milliy va diniy an'analariga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishni tarbiyalash. Shu bilan birga, zamonaviy sivilizatsiya va ma'naviyat qadriyatlarini o'zlashtirish va ularga integratsiya qilish zarurligini aniq anglash – bu bizning yosh avlodni tarbiyalash, aholining siyosiy yetukligi va faolligini oshirishga qaratilgan siyosatimizning aniq zaminidir. Ta'lim dasturi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:



✓ Talabalarni diniy va madaniy tarbiyalash. Ona adabiyotining o'rtacha kursi asosida o'quvchilarning diniy-madaniy tarbiyasi bilan bog'liq axloqiy yo'nalishlarni shakllantirish metodikasi ularda ma'lum bir tizimli g'oyalar zaxirasini, mazmunni shakllantirish haqida hissiy taassurotlarni yaratishga qaratilgan ularning axloqiy idealini xalq e'tiqodlari orqali shakllantirish va unga ma'naviy meros sifatida qadriyatga asoslangan munosabatni rivojlantirish. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilarini islom dini bilan tanishtirish ularga qadimiy e'tiqodlarni ochib berishdan iborat. Islom dini hozirda ma'naviy barkamol insonni tarbiyalash vositasidir. Ta'limning ko'pgina marosim-atributiv ko'rsatmalari bugungi kungacha saqlanib qolgan, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda va etnik xalq pedagogikasining xazinasini tashkil etadi. Jamiyat rivoji bilan eng tajribali, bilimdon kishilar ta'lim-tarbiya bilan shug'ullana boshlaydi, sinflar esa ko'proq uyushgan shakllarga ega bo'ladi [2].



Shuningdek o'quvchilar ruhining ma'naviy-axloqiy holati. O'rta sinflarda og'zaki xalq amaliy san'ati (ertak, maqol, matal) bilan ishlash metodikasi ushbu janrlarning sifat jihatidan xilma-xilligi bilan belgilanadi. Masalan, ertak o'qishga rahbarlik qilishda o'qituvchi ertak janrining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, o'quvchilarda "ertak" dagi asosiy narsaga bolalarning e'tiborini qaratadigan optimal ko'nikmalarni maqsadli ravishda rivojlantirishi kerak. o'qish va hikoya qilishda bir xil qahramon bilan o'xshash g'oyaviy mazmundagi epizodlarni aniqlash va ularning hissiy xarakterini aniqlash qobiliyati, bolalarda



empatiya, hissiy va obrazli xotirani rivojlantirish. Ular keksalardan o'tmish haqida juda ko'p qiziqarli narsalarni, hayotda ko'p foydali narsalarni o'rganadilar, birinchi mehnat ko'nikmalarini bobo va buvilaridan o'rganadilar, ikkinchisi esa bolalarga tabiat sirlarini o'rganishga yordam beradi. Buvilar bolalarni xalq she'riyatining kelib chiqishi bilan tanishtirib, ona tilini o'rgatadilar. Eng muhimi, uzoq, mashaqqatli hayot kechirgan ular bolalarni mehr-oqibatlilikka o'rgatadi. Maktab o'quvchilari Faxriylar uyi aholisi bilan doimiy aloqada bo'lib turadilar: tabriknomalar tayyorlash, uchrashuvlar, konsertlar [3].

✓ Axloqiy tarbiya bo'yicha tarbiyaviy ishlar. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini axloqiy tarbiyalashda bolalar o'rtasida insonparvarlik munosabatlarini shakllantirish, ularda samarali axloqiy tuyg'ularni singdirish juda muhimdir. Shu munosabat bilan maktabda juda ko'p turli xil tadbirlar o'tkaziladi: axloqiy mavzularda suhbatlar, badiiy adabiyotlar o'qish, o'quvchilarning ijobiy va salbiy harakatlarini muhokama qilish. Biroq, bu butun tarbiyaviy chora-tadbirlar tizimi samarali bo'lishi uchun o'qituvchining har bir ta'siri shakllantiruvchi kuchga ega bo'lishi kerak. Bolaning maktab hayotiga muvaffaqiyatli kirishini ta'minlaydigan muhim mexanizm - bu ma'lum darajadagi intellektual va shaxsiy rivojlanish darajasini, shu jumladan maktabga tayyorgarlikning kommunikativ tarkibiy qismlarini o'z ichiga olgan psixologik tayyorgarlik.

✓ O'lkashunoslik ma'naviy-axloqiy shaxsni tarbiyalash shakllaridan biridir. O'qituvchilar sifatida biz o'lka tarixini darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda qo'llash muammosiga murojaat qilganimiz bejiz emas edi. Tabiat tarixi, o'qish va ona tili darslarida, ya'ni boshlang'ich fanlarni o'qitishda og'zaki va yozma nutqni rivojlantirishga oid ishlarni tahlil qilar ekanmiz, o'quvchilar o'z kichik vatanlari, ona yurtlari haqida kam ma'lumotga ega, ular bilan yetarlicha tanish emas degan xulosaga keldik. Ammo mavjud bo'lgan kichik miqdordagi material ham tabiatan mavhumdir. Viloyat tarixi, uning o'tmishi, buguni va kelajagi, ona zamin tabiatiga bo'lgan ma'rifiy qiziqishni oshirish maqsadida ushbu muammoni tahlil qilish va uni hal etish yo'llarini izlashga murojaat qildik. Aynan maktabda bolani o'rab turgan mikroiklim sifatida shaharni o'rganishga bo'lgan kognitiv qiziqishning asoslari yaratiladi va axloqiy



tuyg'ularni shakllantirish uchun sharoitlar yaratiladi. Talaba o'zi uchun qulay bo'lgan darajada, atrofdagi mikroiklimning shaxsan o'zi uchun ahamiyati va qiymatini tushunadi; tanish muhitda u yangi jihatlarni kashf etadi, u bilan malakali munosabatda bo'lishni o'rganadi va hokazo. O'lkashunoslik o'z ona yurtini har tomonlama o'rganishni o'z ichiga oladi. Faoliyatning keng sohasi tabiat tarixi fanini o'rganishdir. Bu yerda, bizning fikrimizcha, o'quvchilarning o'z hududi, tabiiy sharoiti va resurslari, inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari haqidagi tasavvurlarini tizimlashtirish va kengaytirish zarur.

Sifatli ta'lim – bu, avvalo, shaxsni shakllantirish, uning o'z-o'zini, o'z qiyofasini, o'ziga xos individualligini, ma'naviyatini, ijodkorligini egallashidir. Shaxsni sifat jihatidan tarbiyalash uning odamlar, Xudo, tabiat, madaniyat va sivilizatsiya bilan tinch va hamjihatlikda yashashiga yordam berish demakdir.

Hozirgi va kelajak avlodlar hayoti va faoliyatida ham milliy, ham umuminsoniy madaniy qadriyatlarni idrok etish, anglash va qo'llashning an'anaviy xalq mexanizmini qayta tiklashning mutlaq zarurligi va ijtimoiy ahamiyatini o'quvchilarga ta'kidlash lozim.

Har qanday jamiyat asrlar davomida to'plangan ijtimoiy, pedagogik, ta'lim va tarbiya tajribasini saqlab qolish va avlodlarga etkazishdan manfaatdor, aks holda jamiyatning nafaqat rivojlanishi, balki mavjud bo'lishi ham mumkin emas. Tarixiy-pedagogik tajribani, birinchi navbatda avlodlarning ma'naviy-axloqiy salohiyatini saqlash va oshirish ko'p jihatdan tarbiya va ta'lim tizimiga bog'liq bo'lib, u o'z navbatida dunyoqarash va ijtimoiy-madaniy xususiyatlarni hisobga olgan holda shakllanadi, zamonaviy o'zbek jamiyatining rivojlanishi aspektida. Shunday qilib, biz agar o'z yurtimizdan chiqqan buyuk ajdodlarimizning ma'naviy merosini o'rganib, tadqiq etib, yetarli darajada bilsak, bu biz uchun uchinchi renesansning asosiy poydevori, muhim omili rolini o'ynaydi. Nafaqat diniy, balki ilmu fanning barcha sohalari bo'yicha ma'lumotlarni o'zida jam etgan bu milliy merosimizni har turli yo'nalishdagi, yangi-yangi kashfiyotlar, zamonaviy ixtirolarga zamin bo'lishiga hech qanday shubhamiz yo'q. Qolaversa, maktab o'qituvchilarining, ayniqsa boshlang'ich sohasida faoliyat yuratayotgan ustoz-



murabbiylarimiz, yoshlarimizni har xil yot g'oyalardan asrash, ularni haqiqiy islom ruhida, ma'naviyatli, ma'rifatparvar, barkamol shaxs qilib tarbiyalashda katta ahamiyatga egadirlar.

Adabiyotlar

1. Ma'rifatparvar ajdodlarimizning merosi – bugun biz qurayotgan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyati uchun poydevor// <http://www.insonhuquqlari.uz/oz/news/m12257>
2. Avalboyeva M. Q. (2022). Til o'rganishda madaniyatning roli. «Zamonaviy Dunyoda Innovatsion Tadqiqotlar: Nazariya Va Amaliyot» Nomli Ilmiy, Masofaviy, Onlayn Konferensiya, 1(20), 56–58. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7005577>
3. Усманова Д. Х., Асқархужаева Г.А. Оиланинг жамиятда тутган ўрни ва вазифалари // Scientific progress. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/oilaning-zhamiyatda-tutgan-rni-va-vazifalari>